

II RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 193 (10).** 1925. a.

II Riigikogu koosolek 5. weebruaril
1925. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Jaakson**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **K. Wirma**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, kohtuminister **R. Gabrel**, portfelli-
minister **K. Ast**.

Wälisesitajate looshis: rahwasteliidu sekretariaadi informatsiooni osakonna sekretäär **K. Zilliacus**, Soome saatkonna sekretäär **N. Orasmaa**, Soome saatkonna atashee **W. Niskanen**.

Päewakord:

1. Eesti kultuurkapitaali seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. 1925. aastal tegeliku kaitsewäeteenistusse wõtmise ja sellest wabastamise seaduse muutmise seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek.

3. Riigikorra kaitseseadus — üldkomisjoni ettepanek.

4. Prokuratuuri osawõtu kitsendamise seadus Riigikohtu tsiwiilosakonna istungitel — üldkomisjoni ettepanek.

5. Seadus raudteedel makswaist politseilikkudest määrustest üleastumiste karistamise kohta — III lugemisel.

6. Wähemusrahwuste omawalitsuse seadus — III lugemisel.

7. Versailles'i rahulepingu 393 artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamiseseadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**, pärast abiesimees **M. Martna**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Holberg**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.
Koosolek algab kell 5.30 min.

1. Päewakorra Juhataja **J. Tõnisson**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadatud. Ettepanekuid päewakorra muutmise

kohta ei tehta, — loen päewakorra wastuwõetuks.

Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine Sekretäär **J. Holberg**: Riigikogrammide kohta. gule on tulnud Otepää haridusseltsi gümnaasiumilt terwitustelegramm enamlaste alt wabastamise 6. aastapäewa mälestamise puhul.

Teine terwitustelegramm on tulnud wigastatud sõjameeste ühingu Tallinna osakonna peakoosolekult.

3. Teadaandmine (Sekretäär **J. Riigikogu liigete Holberg** kannab koosolekuilt puudumiste kohta jaanuarikuul. ette ülalnimetatud teadaande. Waata ot-suste protokoll nr. 193 (10) lisa nr. 2.)

4. Teadaandmine Sekretäär **J. Holberg**: Riigikogu komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. juhatause poolt on komisjonidesse antud järgmised seaduseelnõud:

1) seadus riigikassa wastutuse kohta kaupade ostudel põllumajanduse ja kalanduse tarbeks wäljamaalt — rahaasjanduse komisjoni;

2) kaitseliidu organiseerimise ja warustuse heaks wõetawa ühekordse maksu seadus — rahaasjanduse komisjoni;

3) maaparanduse laenufondi seadus — maakomisjoni;

4) kanamunade wäljaweo kontrolli seadus — rahaasjanduse komisjoni;

5) puuwilja wäljaweo kontrolli seadus — rahaasjanduse komisjoni.

6) seisuste kaotamise seaduse muutmise seadus („Riigi Teataja“ nr. 129/130 — 1920. a.) — üldkomisjoni;

7) kriminaalseadustik — üldkomisjoni;

8) Eesti ja Türgi wahelise sõpruslepingu kinnitamise seadus — wäliskomisjoni.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on isiklikus asjas rkl. Teetsow'il.

**5. J. Teetsow'i sõ-
nawõtmine isiklikus
asjas.**

J. Teetsow
(põl.): Isiklikus as-
jas sõna wõttes, on
mul au Riigikogule

järgmist teatada: Riigikogu koosolekul 23. jaanuaril s. a. ütlesin mina oma kõnes: „Täiesti lubamatuks nähtuseks tuleb ka seda lugeda, kui sagedasti mitmed komisjoni liikmed ainult lühike aeg tööst osa wõtawad wõi ainult komisjoni kwoorumraamatusse nime sissekirjutamise waewa eest rahuliku südamega tasu vastu wõtawad ja seejuures ei punastagi.“

Minu kõne järele wõttis sõna rkl. härra Johanson ja tõi faktilise märkusena ette: „Nii on sarnane juhtumine olnud 5. XI. 1924. a. ja selle kohta loeme Riigikogu maakomisjoni protokollist nr. 63 — komisjoni juhataja konstaterib, et põllumeestekogude esitajad komisjoni liikmed Laarman, Indermitte ja Teetsow tänasel koosolekul oma nimed kwoorumraamatusse kirjutasid ja koosoleku ruumist lahkusid, enne kui komisjon päewakorra arutamisele asus, ning komisjoni töödest selle koosoleku kestes osa ei wõtnud.“

Selle kohta pean siin tarwilikuks tähendada, et mina kui ka minu rühmakaaslased lahkusime sellelt koosolekult protestiks, samuti kui päew warem meie rühm seda Riigikogus tegi. Kuid siinjuures tähendan, et mina kui ka minu rühmakaaslased lahkusime koosolekult eeldusega, et ka selle koosoleku eest tasu mitte vastu wõtta, ning ei ole seda ka nõudnud ega vastu wõtnud.

**6. Eesti kultuurkapi-
taali seadus — re-
daktsoon.**

Redaktsi-
ooni komis-
joni aruandja

A. Anderkopp

kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega parandused 1—3.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette vastu wõtta „Eesti kultuurkapitaali seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ühes järgmiste muudatustega:

1. § 5 wiimane lause: See maks wõetakse sisse, p. o. maks nõutakse sisse.

2. § 12 teine lõige: Igale sihtkapitaalile määrab Wabariigi Walitsus kohe selle asutamisel, p. o.: Iga sihtkapitaali asutamisel määrab Wabariigi Walitsus temale jne.

3. § 14 vastu wõtta järgmises redaktsioonis: Kawatsuste ja ettepanekute läbiarutamiseks kultuurkapitaali kasutamise kohta asutatakse haridusministeeriumi juures kultuurkapitaali nõukogu. mis koosneb haridusministri wõi tema esitaja juhatusel järgmistest liigetest: iga sihtkapitaali juhatus poolt kaks esitajat, Riigikogu poolt 3 esitajat, Tartu ülikooli poolt 2 esitajat ja rahaministeeriumi poolt 1 esitaja.

**7. 1925. a. tege-
likku kaitsewäe-
teenistusse wõt-
mise ja sellest
wabastamise
seaduse muut-
mise seadus —
I lugemisel.**

Riigikaitse
komisjoni aru-
andja **H. Laretei:**
Kui wõrdlemisi hiljuti
Riigikogu vastu wõt-
tis 1925. aasta tegelik-
ku kaitsewäeteenis-
tusse wõtmise ja sel-
lest wabastamise sea-

duse, siis oli ette nähtud, et kaitsewäeteenistusse kokku kutsutakse kahes järgus, igakord 6 kuu mehed. Selle kokkukutsu-
mise wiisi juures oleks tekkinud üks aja-
järg, kus wäljaõpetatud mehi wõrdlemisi
wähe teenistusse oleks jäänud, kuna suur
hulk sõdurid oleks jäänud niisuguseid,
kes noored ja kes weel wäljaõppust wa-
jaksid. Hiljem järele kaaludes seda küsi-
must, on sõjaministeeriumi juhtiwad jõud
seisukohale asunud, et sarnast seisukorda
praeguste olude juures lubada ei wõiks.
Selle seisukohaga ühines ka riigikaitse
komisjon. Sellepärast teen oma poolt
ettepaneku vastu wõtta selle sea-
duse muutmise seadus. Muutmise jä-
rele seisaks wahe ainult selles,
et 6 kuu asemel wõetakse teenis-
tusse 8 kuu mehed, nii et 2 kuu mehed
tuleksid warem teenistusse, kui nad
endise seaduse järele oleksid pidanud
tulema. Wahet see teenistusaja ja kulude
mõttes muud ei tee, kui ainult seda, et
käesolewa aasta eelarwes suurenewad
summad tulewa-aastase eelarwe arwel.
Üldine kulude summa sellega ei muutu.

Riigikaitse komisjoni nimel teen
ettepaneku käesolew seaduseelnõu esi-
mesel lugemisel vastu wõtta.

(Sekretääri kohale asub abisekretäär
J. Piiskar.)

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu esimesel lugemisel wastu wõetud.

Aruandja **H. Laretei:** Teen ettepaneku käesolewa seaduseelnõu esimese ja teise lugemise wahel kodukorras ettenähtud kolmepäewast waheaega mitte pidada.

Juhataja **J. Tõnisson:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Riigikorra Üldkomisjoni kaitseadus aruandja **J. Holberg:** Wabariigi Walitsuse poolt esitati Riigikogule seaduseelnõu riigikorra kaitse paremaks korraldamiseks. Kõigepealt peab tähendama, et käesolew seaduseelnõu, nagu seletuskiri seletab, kannab ajutist iseloomu ja on wälja kutsutud selle tõttu, et meie praegumakswad seadused ja kodanlikud wabadused ei kindlusta küllalt makswat riigikorda elementide wastu, kes meie riigi wastu waenulikud ja kes meie riigis tahawad põhiseadusega maksmapandud riigikorda kukutada wõi Eesti riigi iseseiswust häwitada, soowides teda ühendada mõne teise riigiga, wõi arendada propagandat, mis meie riigile waenulik. Käesolew seaduseelnõu on peasjalikult sihitud ühingute ja igasuguste ühenduste ja tegewuste wastu, mis enim-warem minu poolt etteodud eesmäärke oma tegewuseks on üles seadnud. Kõigepealt on nende hülgas ühinguid ja liituseid, kes wõib olla küll awalikult ei ole seda eesmärki oma põhikirja üles wõtnud, ega seda awalikult oma eesmärgiks teinud, aga kelle tegewusest pärast siiski selgub, et neil sarnased eesmärgid on ja et nende tegewus sinna poole on sihitud. Peab tähendama, et praeguse seadusliku korra juures ei ole wõimalik küllalt energiliselt administratiiv-korras sarnaste ühingute tegewuse wastu wõidelda. Meil on ajutise walitsuse poolt 1917. a. Kerenski ajal makswa pandud 2—3paragrahwiline seadus, kus öeldakse, et kõik ühingud ja seltsid, kes seadusewastalist tegewust awaldawad, sulutakse kohtu poolt, ilma ära tähendamata, kelle algatusel ja missuguse kohtu poolt see sünnib. Praegune Riigikohus seletab seda, et kriminaalkohus wõib sarnaseid

ühinguid ja seltsisid sulguda. Et aga sarnaste ühingute sulgumine kriminaalkohtu poolt pikaldaselt käib ja wäga palju aega wõtab, mille läbi need ühingud sel ajal wõiwad oma tegewust jätkata ja seadusewastaseid sihtisid edasi arendada, wõib olla wõib see tegewus meie riigikorrale hädaohtlikuks minna, sellepärast on tarwilik anda ka administratiiv-wõimudele õigus wahele astuda. Sellepärast näeb see uus seadus uue korra ette, see on, siseministril on õigus oma algatusel sarnaste ühingute ja seltside sulgumist ette wõtta. Peab tähendama, et niisuguste siseministri otsuste peale wõib edasi kaewata administratiivkohtu korras, kus kohtu korras kaebamise õigus on selle sulutud seltsi juhatusel, eestseisusel ja igal liikmel.

See oleks esimene osa käesolewast seadusest, mis käsitab ühingute, seltside tegewuse lõpetamist, mis Eesti riigile hädaohtlikud oleksid.

Teine osa käsitab Riigikogu walimiste, rahwahääletamiste ja rahwaalgatamise seaduse muutmist, missugune seadus nõnda muudetakse, et kui sarnased ühingud wõi rühmitused peaksid läkitama oma esitajaid Riigikogusse, kus nad esinenud Riigikogu juhatusse ees walimiste puhul täiesti ilmsüütult, mitte seadusewastalistena ega seadusewastaliste nimekirjade all, kuna pärast aga tõesti nende tegewus niihästi Riigikogus ja ka wäljaspool Riigikogu sisaldab eneses püüdmiisi kätte saada sihtisid, mis tahawad kätte saada makswa riigikorra kukutamist, selleks otstarbeks tahawad korda saata raskeid kuritegusid ja sõjariistus wäljaastumisele makswa korra wastu ettewalmistusi teewad, et Riigikogul oleks wõimalik oma otsusega sarnaseid rühmituste liikmeid Riigikogu tegewast tööst kõrwaldada ning peale selle järelejäänud kandidaatide nimekirja, kui neist ei ole weel järele jäänud kandidaadid wälja astunud, oma otsusega makswusetaks tunnistada. Peab tähendama, et sarnane tühistamine ei ole obligatoorne Riigikogule, waid seda paragrahwi tuleb nii mõista, et Riigikogu wõib sama hästi nimekirja tühistamata jätta. See kuulub täitsa Riigikogu kompetentsi, ripub tema äranägemisest ja ei ole temale kohustaw, et ta peab igakord tühistama, kui sarnane nähtus ilmsiks tuleb.

Kolmandas osas pannakse makswa sarnane kord, mille järele omawalitsuse

esituskogud wõiwad tühistada need nimekirjad, mis on esitatud organisatsioonide wõi kodanikkude rühma poolt, kelle tegewus on Eesti riigile hädaohtlik.

Neljas osa käsitab uue nuhtlusseaduse muutmist ja täiendamist selles mõttes, et oleks wõimalik hariliku kohtu, s. o. tsiwiilkohtu, teel karistada teatud kuritegusid surmanuhtlusega. Praegumaks wa seaduse järele ei ole see wõimalik, ainult sõjakohtute ja wäljakohtute abil on wõimalik surmanuhtlust määrata. Et meil wõib sarnaseid kuritegusid ette tulla, mis riigile hädaohtlikud, näiteks wõidakse niihästi walitsuse pea kui ka liigete ja ülemjuhataja wastu terroristlikka wäljaastumisi ette wõtta, ja et igal sarnasel üksikul juhtumisel poleks tarwis wälja kuulutada erakordset seisukorda, waid et wõimalik oleks riiki walitseda hariliku korra juures, sellepärast on arwatud tarwilikuks praegumaksew u. n. s. muuta ses mõttes, et ka tsiwiilkohus wõib surmanuhtlust määrata. Peale selle täiendatakse n. s. selles mõttes, et kui saadetakse korda mõne seltskonnategelase juures terroristlik akt, poliitilistel motiividel, et siis oleks tsiwiilkohtul wõimalik sunnitöö asemel määrata surmanuhtlus.

Teen Riigikogule ettepaneku käesolew riigikorra kaitseseadus I. lugemisel wastu wõtta.

L. Raudkepp (krst.): Härra aruandja tähendas praegu, missugune tähtsus ja wajadus on käesolewal seadusel. Kahjuks ei kuulnud ma mitte hästi, sest kõne peeti natukene tasase häälega, kuid mind huwitab üks küsimus, mida wast härra aruandja suudaks ära seletada. Ja kui selle küsimuse juures peaks mõnesugune raskus ilmsiks tulema, siis oleks ehk wõimalik, et komisjon seda weel kord arutamisele wõtaks. § 37^a on öeldud: „Kui pärast walimisi selgub, et mõni organisatsioon wõi kodanikkude rühm, kelle poolt esitatud kandidaatide nimekirja järele on Riigikogusse esitajad walitud, eelmises (37^a) paragrahwis tähendatud sihid omaks on wõtnud wõi oma tegewuses nende elluwiiamise peale kaldunud ja sellepärast seaduses ettenähtud korras sulutud, siis tunnustab Riigikogu oma otsusega seesuguse nimekirja maksusetaks nende kandidaatide suhtes, kes Riigikogusse weel ei ole astunud.“ Mis see tähendab? See tähendab seda, et seadus määrab juba ette ära,

missuguse otsuse Riigikogu peab tegema. Niipalju kui mina seadusi tunnen, ehk ma küll jurist ei ole, wõin öelda, et ükski seadus ei saa seda ette kirjutada, missuguse otsuse Riigikogu teatud juhtumisel tingimata peab tegema. Aga kui Riigikogu ei tee seda otsust, ei tunnusta niisugust nimekirja maksusetuks? Siis eksiks Riigikogu sellega seaduse wastu. Niisugune seisukord tundub väga imeilikuna. Pealegi ei ole siin ära tähendatud, mis sünnib nende kandidaatidega, kes juba Riigikogus on. Kui siin on ette nähtud, et Riigikogu tühistab need kandidaadid, kes weel Riigikogus ei ole, siis peaks ka samasugune kord maksma nende kohta, kes juba Riigikogusse walitud. Igatahes on see koht seaduses väga ebaselge.

J. Jans (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Leian end kohustatud olewat käesolewa seaduse kohta mõned arwustawad märkused teha. Tema sisu kui ka redaktsioon tunnistawad, et ta on erakordse ajajärgu sünnitus, wõiks öelda, et ta on paanilisest meeolust tingitud. Sellele otsusele tulles peaks nüüd õige külmawereliselt kaaluma, kas seda seadust niisugusel kujul maksma panna on otstarbekohane wõi mitte. Nagu aruandja juba tähendas, on käesolew seaduseelnõu sihitud kommunistliku tegewuse wastu. Leitakse, et pärast 1. detsembri sündmusi wajaliseks on saanud teatud organisatsioonide, teatud inimeste ja rühmade tegewuse riigile kahjulikuks hindamisel nende tegewuse takistamise toimetust ära wõtta kriminaalkohtu wõimkonnast ja anda administratiwkohtute, peasjalikult administratiwasutuste wõimkonda, s. o. siseministeeriumi wõimkonda. Siseminister wõib käesolewa seaduse järgi organisatsioone ja teatud esituste rühmasid likwideerida ja need likwideeritud rühmad ja nende liikmed wõiwad likwideerimise kohta pärast seda kaebust tõsta. Ometi on selge, et teatud tegewuse hindamine kriminaalseaduse seisukohast hoopis teist iseloomu kannab, kui tegewuse hindamine administratiwwõimude seisukohalt. Esimesel juhtumisel on tarwis seaduse läbi keelatud kuriteo tunde-märgid kindlaks teha kohtupidamise seadustikus ettenähtud korras. Administratiwkorras on kuritegewuse hindamine hoopis teistsugune. Seal ei nõuta enam nii põhjendatud andmeid teo kohta ja ei kaaluta awalikul kohtu arutusel, kelle

peale trahw panna, keda wastutusele wõtta, olgugi sel kujul, et teatud organisatsioon sulutaks. Seaksin küsimuse üles, kas on õigustatud nõudmine, et niisugune muudatus meie riigi kohtupidamise korras ette wõetakse. Mina leian, et see mitte põhjendatud ei wõiks olla. Kardan, et kui selles seaduses ettenähtud korras hakatakse teatud poliitiliste rühmituste tegewust hindama ja ühisusi ning organisatsioone likwideerima, see ei sünni küllalt läbikaalutult ja selle tõttu wõib tulla, et selle asemel, et riigikorda kindlustada, wõib kodanikkude keskel riigiwastane meeleolu laieneda.

(Kosolekut hakkab juhutama abiesimees **M. Martna**.)

Leitakse wahest, et ei toimetata küllalt erapooletult ja õiglaselt ja tehakse ülekohtu ka neile kodanikkudele, kes tõesti riigitruud on.

On kindel, et enne 1. detsembrit kommunistlikku tegewust meie kriminaalseaduste seisukohalt õieti ei hinnatud. Kommunistid tulid siia kõnetooli, kosolekutele, omawalitsusasutustesse ja igalpool astusid wälja seletustega — et nad on teatud organisatsiooni ülesandel wäljas, mille eesmärgiks on makswat riigikorda kukutada, lubasid teisitimõtlejaid maha lüüa ja panid niisuguse korra kosolekute ja sõnawabaduse suhtes maksuma, et neid wabadusi üldse enam ei olnud. Ja kõike seda lasti teha, ilma et wahele oleks segatud ja meie makswat kriminaalseadust tarwitusele wõetud. Näiteks uue nuhtlusseaduse § 129-dat. Mitte seaduse puudus ei takistanud wõitlust kommunistidega, waid seltskonna meeleolu. Siis tuli 1. detsember. Meeleolu muutus kommunistide suhtes terwes ilmas. Nüüd on 1. detsembri liikumine meil likwideeritud, samuti likwideeritud organisatsioon, kes Eestis nende huwides tegutsenud aastate jooksul, üksikud isikud on teguwõimetuks tehtud, mispärast siis nüüd peale selle, kus mingit otsekohest hädaohu ei ole, nüüd, kus teatud organisatsioon mõneks ajaks teguwõimetuks on tehtud, mikspärast nüüd weel wastawat seadust wälja anda? Mikspärast nüüd ujuma hakata, kus uputus juba möödas. (A. Aderkopp, tõer.: Kas Teie arwate, et uputus uuesti ei wõi tulla?) Mina ei pea seda wõimatuks. Arwan aga, et niisuguste seadustega seda uputust ainult kiirustatakse ja tammid

eest ära kistakse. Pidage meeles, et kommunistliku propaganda laienemine ja kommunistide tegewuse arenemine on wõimalik ainult niisugusel korral, kui kodanikkude hulgas wastaw meeleolu olemas. Mina kordan, et kommunistide tegewust enne 1. detsembrit ei likwideeritud mitte sellepärast, nagu ei oleks selleks seaduslikku alust olnud, waid hoopis selle wastu — kommuniste kardeti teatawal määral, neile ei juletud tarwilikul wiisil wastu hakata. (K. Päts, põl.: No noh, miks ei juletud!) Jah, see on nii, sarnane meeleolu oli olemas. Sellepärast mina arwan, et käesolew seadus niisugusel kujul mitte otstarbekohane ei ole. On tarwis eriseadusi, mis kõrwaldaks puudusi ühisuste ja seltside järelwalwe korras. Näiteks on täiesti lahtine küsimus, mis teha, kui mõni organisatsioon oma liigete huwisid rikub. Kohtuwõim niisugusel korral wahele astuda ei saa, sest et seda seaduses ette nähtud ei ole. Selles mõttes on teatawat seadust tarwis, et wõidaks likwideerida kuritegelist tegewust awaldataw organisatsiooni. Kuid käesolewas seaduses ettenähtud korras likwideerimine minu arwates ei ole mitte otstarbekohane. Peaks niisugune kord jääma, et siseministril on õigus organisatsiooni tegewust hinnata, kui tema teeb likwideerimise ettepaneku kohtule, ära näidates, missugused andmed temal olemas on organisatsiooni kuritegewuse kohta ja sealjuures ka ära näidates, missuguse paragrahwi järgi kriminaalseadustikus eksimist kwalifitseerida ja siis hinnatakse selle organisatsiooni tegewust lõpulikult kohtu poolt. Käesolewa seaduse esimene paragrahw on wäga laialdase wõimaluse jätnud poliitilist kuritegewust hinnata. Sinna wõib siseministri ilmawaate ja ta isikliku arusaamise seisukohalt wäga mitmesugust sisu panna, see tähendab missugune siseminister on, selle järele hinnatakse ja juhitakse meie riigis organisatsioonide tegewuse järelwalwet. (K. Päts, põl.: Ega siseminister ei otsusta, Riigikogu otsustab.) Igal juhtumisel mitte. Siseministri määrusega loetakse seltsid jne. likwideerituks, mille peale küll edasi wõib kaewata administratiiw kohtupidamise korras ja nii wõib mõni organisatsioon alles aastate pärast elamise õiguse saada kui ta juba iseenesest likwideerunud on. Mina arwan, et seda seadust ei wõi mitte ainuüksi kommunistide wastu

tarwitada, waid igasuguste rühmade wastu. (K. P ä t s, põl.: Iga riigi-wastase wastu.) Täiesti õige, aga seda wõib tarwitada ülekohtuselt. (K. P ä t s, põl.: See on teine asi, eks kohus otsusta.) Just nii. Mina arwan, et see kohus peaks olema juba esimeses instantsis mitte ühe isiku käes, waid kohe algusel peaks otsustama kollegiaalasutus ja see otsustamine peaks kriminaalkohtu kompetentsi käima. (J. T e m a n t, põl.: N õ u k o g u d e s ü s t e e m, kolleegium.) Kas nüüd nõukogude juures alati kolleegium otsustab, ei tea öelda, seal on weel väljaspool kollegiaalset korda tegutsewaid mehi ka, kes otsustawad ja kõik tähtsad asjad otsustatakse wististi üksinda. (K. P ä t s, põl.: D s h e r z i n s k i j o t s u s t a b ü k s i! J. T e m a n t, põl.: E k s T e i e t e a p a r e m i n i!) No waat, siis uskuge ka.

Sellepärast ei ole käesolew seadus minu arwates mitte wastuwõetaw praegusel kujul. Muude seas likwideeritakse tema põhjal ka teatud omawalitsusesituskogude rühmad, mis sinna walida lastud ja jäetakse niiviisi aastate peale teatud tiib — praegusel juhtumisel on ette näha, et see on parem tiib, — esituskogudes wõimu juurde kunstlikul teel ja sellega on õieti meie põhiseaduse wastane kord maksma pandud. Kindel on, et käesolew seadus mitmes tükis põhiseadusega kokku ei käi ja niisugune seisukord on pikapeale lubamatu, õigem, niisugust asjalu ei wõi üldse sallida. Rahulolematu rahwa seas wõib kunstliku poliitilise ülekaalu tekitamise tagajärjel kaswada, sest et seaduse käsitamisel niisugusel korral kuritarwitusi ette wõib tulla. Tagajärg oleks, et kõik kawatsetawad ettewaatus abinõud neid tagajärgi ei anna, mis kätte saada soowitakse. Kõik, kellel 1. detsembri mässu mahasurumisega tegemist on olnud, on toonitanud seda, et pääsmine mitte selles ei olnud, et meil sõjaline jõud oli mässajatele wastu panna, waid just selles, et rahwa suuremates hulkades mässule poolehoidu ei olnud ja suuremad hulgad kommunistlikule liikumisele mitte kaasa ei tundnud. (Siseminister K. Einbund: Ah sellepärast?!) Mitte üksi küll sellepärast — jõudu oli ka, aga kui ikka kaasatulek oleks olnud, siis ei oleks meid mingisugune asi aidanud. Mässule wastuseataw jõud ise oleks mässuliseks muutuda wõinud. Niisamuti, peab ütleva, oli ka wabadussõja ajal täh-

tis hulkade meeoleolu. Oleks sõjawäeosad meilt niisama üle jooksnud teisele poole, kui seal üle tuldi, oleks meie asi teistwiisi kujunenud. Mina räägin just sellelt seisukohalt, et meeoleolu kodanikkudes wõimalikult alal hoida ja kodanikku mitte ilmaaegu prowotseerida ettewaatomata seadustega. Mina leiän, et praegusel juhtumisel, kus 1. detsembri sündmused möödas on, meil ka aega on järele mõelda ja seadust otstarbele wastawalt redigeerida. Praegusel korral, minu arwates niisugust hädaohtu ei ole, nagu seda oli 1. detsembri sündmuste eel. Kokkuwõttes leiame, et käesolew seadus põhiseadusega mitte küllalt kooskõlas ei ole ja temaga õige kaugeleulataw muutus meie kohtupidamise korras seltside järelwalwe alal läbi wiia tahetakse ja et meie omawalitsuse asutustes jõudude wahekorda suurel wiisil wõib muuta selle seaduse põhjal. Sellepärast wäidan, et seadust niisugusel kujul mitte wõimalik ei ole wastu wõtta. Põhimõttelikult ei eita mina teatud seaduse wajadust kuritahtlikkude organisatsioonide järelwalwe alal ja nende tegewusele tõkete tegemiseks, kuid käesolew seadus otstarbekohane ei ole.

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Peale härra Jans'i kõnet tunnen end sunnitud olewat sõna wõtma. Pärast 1. detsembri sündmusi tekkis meil suur muudatus poliitilises meeoleolus kommunistide wastu, niihästi poliitilistes ringides kui ka rahwa meeoleolus. Igalpool wõime tähele panna painduwa meeoleolu kadumist, mis enne kommunistide wastu päris mööduandew oli. Mul on wõimalus olnud Riigikogus juba pärast 1. detsembrit tähelpanu juhtida selle peale, missugust osa enne kommunistlik liikumine etendas meil Riigikogus ja missugust tema etendas ka seltskonnas. Meil oldi seekord selle meeoleolu all, vähemalt kaitsti seda meie juures, et kommunistlikul liikumisel, ka sel kujul, nagu ta meil awaldis, peab wabadus olema, ja oldi arwamisel, et praegune kommunistlik liikumine wõitleb just nagu ainult ideede eest. (L. Johanson, sd.: Teie ise terwitasite kommunismi siit kõnetoolilt!) Iga idee peab areneda wõima, peab kaitstud olema, järelikult peab ka kommunistidel olema wabadus tegutseda. Kommunistliku liikumise wastu sel kujul, nagu tema

meil awaldus enne 1. detsembrist, ei wõideldud mitte kõigi riiklikult karmide abinõudega. Ma kuulen täna härra Jans'i oletusi selle kohta, nagu oleks meil küllalt leigelt wõideldud kommunistliku liikumise vastu enne 1. detsembrist ja pean sellejuures küll päris tõsist imetlemist awaldama. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t: I l m a a e g u !) Ma olen kogu aeg Riigikogus näinud kommunistliku liikumise kaitsemist sellel kujul, nagu ta meie juures awaldus — Wene kommunistliku liikumise kujus. Olen näinud kaitsemist Riigikogu pahemalt tiwalt ja olen näinud seda ka keskel, kuigi wähe-mal mõõdul, samuti ka meie ajakirjanduses. Ma wõiksin näiteid tuua päris meie kodanlikust ajakirjandusest, kus omal ajal hojatati, ma wõiksin näiteks „Päewalehe“ peale tähelepanu juhtida, kus keegi juhtkirjanik leidis, et selle wõitluswiisi vastu, mis meil walitses enne 1. detsembrist, tuleb protesteerida. Sarnaseid artikleid ja kirjutusi wõisime meie leida päris kodanlikus ajakirjanduses, kõnelemata pahempoolsest. (S e g a n e w a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Mis meie nüüd siin kõneleme omast wõi mitte omast, mina kõnelesin sellest üldse, mis meie ajakirjanduses kirjutati. Ka teistes ajalehtedes wõisime meie niisugust wõlu ja waateid näha. Millega see oli seletataw? Muidugi sellega, et meil wabameelsuse kalduwustes ei nähtud ideede laiendamises ja kommunistlike aadete õpetamises neid hädaohtusid, mis seal tõesti olemas. Hoolimata sellest, et walitsuse poolt wastates küll arupärimistele, kaitstes küll seaduseelnõusid, rõhutati mitmel korral siit kateedril, et selles on meile hädaoht, kui kommunistliku liikumist meil ja Euroopas sel kujul propageeritakse. Kui kommunistlikka aateid propageeritakse Wene kominterni taktika mõõdupuudel, siis peitub kommunismis hädaoht ja suur hädaoht. Aga mina julgen tähendada, Riigikogu liikmed, et sellele ei pööratud küllalt tõsist tähelepanu. Jah, mina läheksin weel kaugemale ja ma julgeksin öelda siit kateedril oma kogemuste põhjal, et ka meie kohtud ja kohutegelased olid seewõrd weendunud arwamises, et kommunistide pool wõideldakse mingisuguste ideede pärast ja sellepärast tõlgitseti ka § 102 nii kitsalt, et wõimatu oli isegi kommunistlikku liikumist sel kujul, nagu ta meil awaldus, selle paragrahwi alla wiia. (A. J õ e ä ä r, sd.:

Mina olin ise kohtus kaitsjaks määratud, kui inimene wõrdlemisi wäikese asja pärast raske karistuse sai.) On wäga mitmesugused kohtud selles asjas olnud.

Siin meil ei ole põhjust süüdistada kedagi, waid sarnane talituswiis oleneb waimust, milles liikusid kohtuasutused, milles liikusid poliitilised tegelased, ja see oleneb sellest, kuidas hädaohtu enesele ette kujutati. Alles 1922. aasta lõpupoole hakkas meeolu meil osaliselt muutuma ja muutus nimelt mai sündmuste järele 1922. aastal. Siis alles hakkas meeolu muutuma, nii et need, kes kutsutud olid õigusemõistmisele, hakkasid nägema seisukorra tõsidust ja seda hädaohtu, mis meid kominterni poolt ähwardas, ja hakkasid ka wastawaid järeldusi tegema kommunistliku liikumise kui niisuguse kohta. Kui nüüd pärast seda meie tuleme süüdistama politseilikka wõime, uuriwaid wõime, siis oleks see ülekohutune. Ma julgeksin meelde tuletada ka Riigikogule, et siit samalt kateedril on nimetatud neid riigiametnikka, kes kommunismi hädaohtu vastu wõitlemas olid, seltskonna jätesteks. Ja kui siis need ametnikud tulid minu juurde ja ütlesid, et meie astume ametist ära, meie ei teeni mitte niisuguse atestatsiooni all Riigikogu poolt ja ajakirjanduse poolt, siis maksis suurt waewa, et neid waigistada. Mina ei kuulnud sel korral siit Riigikogu kateedril mitte ühtegi häält, kes oleks nende isikute, uuriwate ametnikkude, kaitseks wälja astunud, mitte ühtegi häält, ja kui mina ise neid kaitsma pidin, siis naerdi minu üle. Samuti ei kuulnud meie ühtegi häält nende isikute kaitseks meie Eesti ajakirjanduses, kes oleks üles astunud ja öelnud, et wõitlus kommunismi vastu on riiklik wõitlus, ja need, kes on kutsutud selle liikumise vastu wõitlema, et need on austamise wäärt, et need on patriootilised wõitlejad, nagu mina sel korral ka siit kateedril julgesin tähendada, kuid siis kuulsin mina saalis naeru. Kui nüüd aga tullakse tagantjärele ja öeldakse, et meil ei oldawat küllalt tegutsetud ja oldud, siis saan mina sellest nii aru, et meie meeolu on nüüd muutunud, et see meeolu on ükskord teistsugune olnud. Meie oleme rewideerinud oma positsioonid ja oma arwamisi ja sellepärast wõtame ka nüüd kindla kursi... (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Ei, ega ma ei liialda. (L. J o-

hanson, sd.: Kes naeris? — J. Laidoner, põl.: Kas ei naerdud?) See on fakt, mis ma kõnelen. (L. Johanson, sd.: Naerdi, aga kes naeris?) Ega mina Teie poole ei pööra ses asjas. Nüüd, kui meie sunnitud oleme peale 1. detsembrit abiks wõtma seaduseelnõud, mis, wõib olla, oma iseloomu poolest ahtised on, sest rahulikkudes olukordades niisuguseid abinõusid ei tarwitata, nagu meie näeme ka, et kõik riigid, kes on hädaohtu sattunud, tarwitawad neid abinõusid oma riigikorra kaitseks. Meie teame, et niisugused erakorralised seadused on kõigis Wenemaa naaberriikides maksma pandud. Ja kuigi mõnes riigis ei ole niisuguseid erakorralisi seadusi maksma pandud, siis on neis riikides tarwitatud endise Wene korra erakorralisi seadusi, mida meie juures mitte ei ole tarwitatud, kuid, mis oma ulatuse poolest on palju kaugemale minevad, kui see esitatud seadus. Ma tuleksin meelde kerenskiaegset 2. wõi 3. augusti seadust, mis wõimaldab kahel walitsuse liikmel igat kahtluseall olewat isikut ilma kohtuta kinni pidada, ilma tähtaja ükskõik kui kaua. Kujutame enesele nüüd ette selle seaduse karmust, ja seda seadust tarwitatakse naaberriigis, mis on ühtlasi ka Wenemaa naaber. Selle seaduse abil on muuseas ära hoitud, et ükski kommunist ei ole parlamenti pääsenud, sest niipea kui nad julgesid kandiddeerida parlamenti, wõeti nad kinni, saadeti üle piiri wõi peeti kinni wangimajas. Käesolew seadus ei anna meile kaugeltki niisuguseid abinõusid kätte, aga kui neis riikides on tarwitatud niisuguseid erakorralisi abinõusid, siis oldi sunnitud seda tegema. Samuti wõiksin meelde tuletada mõne Slaawi riigi erakorralisi seadusi, missugused riigid olid ka kommunistlikus hädaohus ja wõitlemiseks selle wastu pidid erakorralised seadused maksma panema.

Nüüd kui meie pöörame käesolewa seaduseelnõu juurde, siis näeme, et ta käsitab nelja osa wõi nelja asja. Esiteks, laiendab keelatawa tegewuse liikisid, (A. Jõeäär, sd.: Aga kas ta siitsaadik keelatud ei olnud?) teiseks ta annab wõimaluse administratiiwwõimule kuritegeliste ühingute, seltside ja rühmituste wastu kohtu kontrolli all sulgumise abinõud tarwitamisele wõtta, kolmandaks annab tema wõimaluse riiklikult kuritegelisi organisatsioone omawa-

litsuste esitustest kõrwaldada, kui nad walimise tagajärjel sinna olid sattunud ja neljandaks, kõrgendab mõnede kuritegude eest karistusi. Kui meie läheme selle eelnõu esimese osa juurde, siis huwitab meid eriti punkt 3, milles kõnelatakse, et keelatud on arendada Eesti wabariigi iseseiswust eitawat propagandat. Mina saaksin aru, kui minu ligu- peetud eelkõneleja waidlust oleks tõstnud selle punkti wastu, mis tõesti laiendab kuritegelist ala, wõrreldes endiste seadustega. (Wahel hüüie J. Jans'i, sd. poolt.) Just, just. Kui ma wõiksin tähendada, et kui meie selle punkti wälja jätame, siis satuksime meie eriliseltpärast 1. detsembrit olukorda, missugust meie kunagi soowitawaks ei saa pidada. Mina paluksin ainult teatawaks wõtta, kes meie kodanikkudest tahaks weel pärast 1. detsembrit kuuldawaks wõtta kommunistlikku juttu ja kommunistlikku propagandat nendesamade tegelaste poolt, kes mässuliselt meie riigikorra wastu on üles astunud. Ma paluksin ka teatawaks wõtta, mis ütleb meie loiaalne seltskonna osa niisugusel korral, kui riigis ei leidu walitsewat wõimu, kes suudaks sellele takistust teha. Mujal tarwitatakse, ja ma tooksin jälle näited sellest riigist, mille peale ma enne tähelpanu juhtisin, nende wastu 2. wõi 3. augusti seadust. Kes ennast wäljendab selles osas, wõetakse kinni ja ta istub. Aga meie tahame siiski kohtu korras wõidelda nende liikide wastu. Edasi paluksin mina teatawaks wõtta, et kommunistlik liikumine, nagu ta ennast on näidanud, ei sisalda endas ta praegusel kujul puht ideelisi worme, waid see, mis tehakse meil ideelise wõitluse katte all, on ainult etewalmistuse staadium wormilikuks mässu tõstmiseks. Mass kihutatakse üles, siis järgnewad sellele tegelikud sammud, nagu seda igaalpool oleme näinud. Kui riiklik wõim arusaamisele on tulnud kuritegelisest liikumisest ta olnud kujul, siis on selge, et riiklik wõim reageerib keelawalt, aga see sünnib kohtu kaudu ja mitte administratiiwwõimu kaudu, tarwitades seda erakorralist seadust, mille peale mina tähelpanu juhtisin. Ka weel reistel põhjustel on see kolmas punkt tarwilik, mis oleneb meie geograafilisest seisukohast, kuid ma ei tahaks taktistel põhjustel nende motiwide juures awalikult peatada.

Kui meie kõneleksime käesolewa sea-

duse teisest osast, siis ei sisalda paragrahw 2 eneses mitte midagi uudist, wõrreldes korraga kõigis riikides. Et meil kuritegeliste ühingute wastu wõitlemine ainult kohtu korras sünnib, nimelt kriminaal kohtu korras, siis wõlgname meie tänu selle eest Kerenski korrale. Aga igalpool ei ole see mitte nõnda, ja mitte mahajäänud riikides, waid ka kõige modernimates ja kõige õiguslikumates riikides ei ole see mitte nõnda, sest seal ei kardeta administratiiwwõimu nii, nagu meie juures kardetakse. (J. Jans, sd.: Meie administratiiwwõim toimetas natukene teistwiisi, kui mujal.) Ei, kui lubate, härra Jans, ma wõiksin ka selle juures peatada. Meil ei usaldata mitte administratiiwwõimu, kuid oleks wististi küll aeg olewat usaldust administratiiwwõimu wastu kaswatama hakata, wähe-malt wõimaldada eneste juures selle kõwenemist. Ideaalne seisukord igas õiguslikus riigis on see, nimelt administratsiooni tegewuse suhtes, et ta tegutseb kohtu kontrolli all. Selleks oleme meie loonud administratiiwkohtud, mis nii laiaulatuslikud on oma kompetentsi poolest, nagu peaaegu ei kuskil mujal ilmas. Ja nüüd, kui meie ka niisuguse kohtu kontrolli juures ei usalda oma administratiiwwõimu ta otsuste tegemisel, siis wiime meie administratiiwwõimu nii raskeesse seisukorda, et ta wõib walitseda ainult kohtute kaudu. Walitseda aga kohtute kaudu on wõimatu. Administratiiwwõimul, walitsewal wõimul peab wõimalus olema oma otsused teha, sest walitsemise otsused on kiired otsused ja kohtutel on aega siis tagant järele kontroleerida, kas see otsus oli seaduslik wõi mitte. Ja sellepärast, just nendel põhjustel, on administratiiwwõimu funktsioonid ka ühingute suhtes korraldatud nii kõigis õiguslikkudes riikides. Kui meie aga käiksimme kriminaal kohtupidamise korda mööda, siis ei saa mitte, pealegi erakorralisel ajal, kuritegeliste ühingute wastu wõidelda, sest kriminaal kohtu kord süüdistab üksikuid, ja kui üksikute tegewusse satub ka see ühing, siis niisugusel korral wõib ta sulgumisele tulla, ja ainult pika aja järele. Praeguses seisukorras aga ei kommunistlikud ega ka teised kuritegelised riigiwastased ühingu-d, samuti nende ajalehed ei wõi üldse mitte tegutseda. Nõnda siis ei sisalda see norm eneses midagi uudist, ja mina

olen kindel, et ka Riigikogu selle normi üldsustab ja wõtab selle ka sisse seltside ja ühingute seadusesse, sest see wastab korrale, mis peaaegu igalpool sisse on seatud.

Kui meie kõneleksime selle seaduseelnõu kolmandast osast, — ma ütlen, mina jaotan nad oma järgi, — siis puudub see omawalitsuse ja Riigikogu walimiste kandidaate. Mina aga küsiksime meie awalikult arwamiselt, kas pärast 1. detsembrit tahaks meie omawalitsuste asutustes ja ka Riigikogus keegi ühes töötada weel nendega, kes 1. detsembri mässust osa wõtsid, nimelt nende ühingute, organisatsioonide kõige lähemate liikmetega, sinna kuuluwate aktiivsete tegelastega? Waadake, kui meie ei julge keegi seda enese kohta öelda, et meie seda tahaksime ja julgeksime, siis ei wõi meie ka rääkida ja kõneleda nende paragrahwide wastu. Kui aga meie seas leidub keegi, kes tahaks meie awaliku arwamise ees, ja oma riikliku südame-tunnistuse ees nendega ühes töötada, siis ainult wõiks sellest kõneleda. Aga et administratiiwwõim mingisugust ülekohtu wõiks siin tegema hakata nende ühingute sulgumisel, seda ei arwa mina mitte. Mina lähen isegi kaugemale ja ütlen, et ka ühenimelised organisatsioonid, wõtame „ühine wäerind“ nende esinemistel walla omawalitsustes, et ka ühenimelised organisatsioonid iseenesest weel ei tähenda, et nad kõik kuritegelised on. Seal peab ka muid andmeid olema. Kaugeltki ei maksa meil niisugusel arwamisel olla, et ainult nime pärast sulgumist ette wõetakse. Ja kui seisukord niisugune on, siis nõuab niihästi meie riiklik olukord, kui ka lugupidamine iseenesest, ja ka meie riigi kaitse nõuab seda, et riiklikult kuritegelised organisatsioonid ja nendest osawõtjad omawalitsuse esituskogudest wälja peaksid jääma.

Mis poolest see seaduseelnõu meile aga weel positiwset annab, siis oleks see järgmine: nimelt meie wõiksimme loota, et pärast selle elnõu ilmumise meie kodanikkudest kõik teaksid, mis poliitilises wõitluses lubatud on ja mis mitte lubatud ei ole. Igatahes pärast seda wõiksid kõik teada, et kommunistlikku propagandat wõi mõnda muud riigiwastast propagandat meil teha enam ei wõi. Ja kui senni niihästi koolides, politseis, sõjawäeasutustes, ja ka teistes meie asutustes ja organisatsioonides öeldi, et mikspärast

wõetakse üht wastutusele selle eest, et ta on kommunistlikku juttu ajanud, kuna seda juttu wõib ajada awalikult midu igaalpool ajalehtedes jne., siis oli see enne seda arusaadaw, aga igatahes sest saadik peab kodanikkudele arusaadaw olema, mis lubatud on ja mis mitte. Ja sellest küljest annab see seaduseelnõu meile palju positiivset ja on tarwilik.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud! Mina pean kõigepealt tagasi tõrjuma mõned etteheited, mida härra siseminister endale lubas pahema tiiwa arwel teha, eriti selle etteheite, nii kui oleks pahemalt tiwalt seniajani kaitstud riigiwastast kommunistlikku liikumist. Mina julgen tõendada, et selles küsimuses, kas sotsialistliku rühma esitajad sõna wõttes nende küsimuste puhul, kus tuli tegemist teha ühise wäärinna saadikute wäljaandmisega, — kas nad nende sõnawõtniste juures tegutsenud on kommunistide wõi demokraatia huwides, et selle kohta lähewad arwamised põhjalikult lahku kommunistide ja nende härrade wahel, kes paremal tiwal istuwad. Sealt poolt heidetakse meile ette ja eriti härra siseministri poolt, kommunistide kaitsmist, kommunistid ise aga sõimawad meid nende wäljaastumiste puhul weel rohkem kui harilikult. Kumbal on siis õigus?

Mina arwan, et põhjendatud wõiwad olla etteheited wälja minnes neilt seisukohtadelt, mida tunnistatakse paremal tiwal ja samuti ka äärmisel pahemal tiwal, kus eitatakse demokraatiat ja ülistatakse diktatuuri. Mõlemal on õigus, oma demokraatia wastastest seisukohtadest wälja minnes, meile etteheiteid teha. Kuid sisuliselt ei ole kumbagil õigus.

Siin meie poolt sõna wõttes nii üksikute wäljaandmiste puhul kui ka muil juhtumistel on kaitstud demokraatlikka põhimõtteid ja demokraatlikku korda niihästi siis, kui see demokraatlik kord on olnud hädaohus paremalt poolt, kui ka siis, kui hädaoht on ähwardanud pahemalt poolt. Kui sarnaseid kallaletungimisi demokraatlikule korrale paremalt tiwalt rohkem on olnud, siis ei ole see mitte meie süü. Ja kui täna sõna wõtta tuleb selle seaduse puhul, siis peab jällegi seda alla kriipsutama, et ka siin on tegemist mitte sedawõrd riigikorra kaitse huwidega, kui on tegemist ühe pealetungimisega, mis sihitud on paremalt poolt ja mitte sedawõrd riigikorra kaitseks, waid

mis kaugemale ulatab, — demokraatiat häwitada tahab. Praegu sõna wõttes, pean kõigepealt tähendama seda, et need mõtted, mida ma ette kannan, on minu isiklikud waated ja et neid ei pruugi selle rühma arwele kirjutada, kuhu mina kuulun. Minu isiklik seisukoht käesolewa riigikaitse seaduse kohta ta esimeses osas, sarnasel kujul, nagu ta esitatud, on täiesti eitaw. Ma olen pikemalt oma põhjendused wastawas komisjonis ette toonud ja kõike kordama ei hakka, sest see wiiks kaugemale, kui seda asja huwides waja on. Mina toon lühidalt seaduse esimese osa kõige kolme jao, §§ 1., 2. ja 3-da kohta mõned üldised wastuwäited, mis küllalt mõjuwad peaksid olema selleks, et sarnasel kujul teda mitte wastu wõtta, waid tagasi lükata. Kõigepealt leian, et § 1, millel on puhtdeklaratiivne iseloom ja mis mingisugust sanktsiooni ei sisalda, sarnasel kujul täiesti otstarbetu on. § 1. ütleb, et on keelatud igasuguse ühinemine üheks ja teiseks tegewuseks. See on mingisugune kaheteistkümmes käsk. Kümmes käsku said Siinai mäel omal ajal antud, sina ei tohi tappa, abielu rikkuda jne., ja see oleks 12-nes käsk, mis keelaks igasuguse ühinemise üheks wõi teiseks tegewuseks. Kui sarnasel kujul see seadus maksma pannakse, siis peab küsima, kas see, mida § 1. keelab, kas see senni ajani lubatud oli, kas senni ajani oli lubatud ühineda selleks, et wägiwaldselt kukutada makswat riigikorda? Kui see aga keelatud oli, mille jaoks on tarwis siis sarnast asja weel teist korda deklareerida? On selge, et seda ei ole tarwis selle jaoks, et makswa riigikorra wägiwaldse kukutamise wastu mingit kaitset luua, seda keelawad makswad nuhtlusseadused, selle jaoks ei ole sugugi waja seda erakorralist seadust ja kui seda § 1. on waja, siis mingisuguseks teiseks otstarbeks ja nimelt selleks laiendatud otstarbeks, mida ette tõi härra siseminister. See laiendamine seisab selles, et on keelatud ühineda ka tegewuseks, mis on sihitud praegu olemasolewa ühiskondliku korra muutmiseks ja see on hoopis teine asi, kui riikliku korra muutmine. (Siseminister K. Einbund: Tema käib alati ühes!) Kui asi nii on ja kindel, et ta alati ühes käib, siis wõite julgesti wälja jätta wiimase osa, mis ühiskondlikku korda puutub. Kui arwate tarwilikuks seda siiski eriti alla

kriipsutada, siis peab seal mingisugune muu põhjus olema, ja mina leian, et see põhjus seisab selles, et tahetakse selle riigikorra kaitseseaduse alla wiia kõiki neid erakondi, kes ei kuulu kodanikkude erakondade hulka ja kes oma ülesandeks on seadnud olemasolewa ühiskondliku korra wastu wõitlemise. (Siseminister K. Einbund: Ei wõi olla, härra Jõeäär!) See tuleb päris selgelt wälja, kui seda seadust lugeda sarnasel kujul, nagu ta esitatud on. (Kohutuminister R. Gabrel: Seal on „wägiwaldselt“ öeldud!) Iga rewolutsioon on wägiwald, sotsialistlik internatsionaal tunnistab lõppsihina sotsiaalset rewolutsiooni ja kui see nii on, siis minu arwates peate teie tunnistama, et ka selle internatsionaali tegutsemine on selleks sihitud, et lähemas wõi kauges tulewikus olemasolewat ühiskondlikku korda rewolutsiooni läbi kukutada, ja seega siis on teil täielik wõimalus seda seadust tarwitada ka sotsialistlikkude erakondade wastu, kes selle internatsionaali poolt ülesseatud sihtides tegutsewad. Mina arwan, et sarnast erakorralist wajadust Eesti riigikorra kaitseks erilist seadust sotsialistliku internatsionaali wastu wälja anda praegusel silmapilgul, kus selle internatsionaali seisukoht piiri-riikide küsimuses teada, küll olemas ei ole.

Nüüd läheksime edasi § 2. juurde. Mina arwan, et seisukoht, mida siseminister siin kaitseb, nimelt et § 2. selle jaoks waja, et administratiiwteel sulguda ühisusi, seltse, rühmitusi ja liitusid, mida praegumaks wate seaduste järele wõib sulguda ainult kohtu korras, ja et sel teel paremusi kätte saadakse, kõigeselgemini ümber lükati tõendusega, mis ta selle wäite põhjendamiseks ette tõi. Härra siseminister koputas siinjuures kõigepealt meie Riigikogu liigete riikliku tunde ja nende südametunnistuse pihta, kui ta paateetselt hüüdis: kas leiduks meie seas kedagi, kes pärast 1. detsembrit wõiks weel istuda ühes ruumis aktiivsete tegelastega, kes on osa wõtnud sarnasest aktsioonist, kui oli see toime pandud riigipöörde katse. Tähendab, meie kõrgema administratiiwwõimu teostaja loeb tõendatuks asjaolu, et kõik need rahwa-saadikud ja omawalitsuse esituskogude liikmed, kes on ühise wäerinna nimekirjade järele walitud, et need on aktiivsed kaastegelased 1. detsembri riigipöörde

katses. Siis peab õigusega küsima, miks ei ole nende wastu samasuguseid abinõusid tarwitusele wõetud, kui teiste aktiivsete tegelaste wastu? Wastuse andis sõjakohtu prokuröör, kui ta süüdistuskõne pidades 149. protsessil küsis: Miks on siin ainult 149 kohtu alla antud, kuna Tallinna linnawolikogus istuwad weel 49, keda mitte ei ole siia toodud, ja ise selle peale wastas, et teiste wastu, kes ühises wäerinnas kandideerinud, ei ole mingisuguseid tõendusi selleks, et nad oleksid osa wõtnud salaorganisatsioonist, mille tõttu ei ole olnud wõimalik neile mingit süüdistust ette panna. Kui see nii on, ja kui isegi sõjakohtu prokuröör ei ole mitte andmeid leidnud, et ühise wäerinna nimekirjades kandideerinud isikuid wastutusele wõtta, sõjakohtu prokuröör, kelle wastu siseminister ei wõiks mitte sama etteheidet tuua, mida ta tegi üldkohtutele, et küllalt karm ei olda karistuste määramises, siseminister aga selle seaduse põhjal kõiki neid kui aktiivseid 1. detsembri tegelasi käsitab ja sellest wälja minnes asub ühingute ja rühmade likwideerimisele, siis näitab see, missugune arusaamine on meie härra siseministril ja keda ta loeb aktiivseks riigikorra kukutajaks. Sarnase arusaamise juures ei wõi meie neid wolitusi mitte anda, sest meie administratiiwwõim ei ole nähtawasti arusaamises õiglusest nii kaugele arenenud, kui teistes Lääne-Euroopa riikides.

Lõpuks, § 3. kohta on mul niipalju tähendada, selle kohta on isegi kodanlikus ajakirjanduses sõna wõetud, ja on seda paragrahwi kibedalt arwustatud, nii et selle kohta oleks mul wõimalus kõige rohkem wastuwäiteid ette tuua. § 3-dat on arwustanud ajakirjanduses siseministeriumi kõrgem administratiiw ametnik. keda sellel alal õigusega paremaks asjatundjaks peetakse, kuid ma ei taha seda kordama hakata, mis juba sealtpoolt on ette toodud, waid wõiksin piirduda selle asjaolu allakriipsutamiselega, et minu arusaamise järele § 3. meie põhiseadusega täielikus wastolus, eriti aga tühistab § 76. garanteeritud omawalitsuse esituskogude proportsionaalsuse põhimõtte. Kui administratiiwwõim korrigeerida wõib rahwa poolt walimistel awaldatud tahtmist, tühistades tagantjärele nimekirja, siis ei jää põhiseaduse poolt deklareeritud kodanikkude õigusest tõepoolest midagi järele. Lõppude lõpuks walitseb riiki ometi rahwas, mitte aga mõni üksik wõimukandja.

Seda kõike kokku wõttes pean ma ütleva, et selle seaduse esimest osa, niihästi §§ 1., 2. kui ka 3. meil praegu riigikorra kaitseks waja ei ole. Kui teda waja on, siis on teda waja millegiks muuks ja minu arwates just selleks, et kodanliku klassi huwisid kaitsta üldse töölisklassi wastu, sest ta teraw ots ei ole sihitud mitte niiwõrd riigikorra wägiwaldselt kukutajate wastu, kuiwõrd üldse kõigi teisiti mõtlejate, kõigi nende wastu, kes ka olemasolewat ühiskondlikku korda kawatsewad parandada. Meil praegumaks wad tsariajast pärit karistusseadused pakuwad küllaldaselt wõimalust selleks, et seaduses ettenähtud korras kõigekarimimaid abinõusid tarwitusele wõtta nende wastu, kes wägiwaldselt tahawad wabariigis makswat põhiseaduslikku korda muuta. Sarnaseid laialisi wolitusi, kui käesolew seadus annab, meil waja ei ole anda ja selle tõttu, kui Riigikogu tahab kaitsta demokraatlikka põhimõtteid, mis hädaohus on, siis ta ei wõi seda seadust sarnasel kujul wastu wõtta.

Kohtuminister R. Gabrel: Austatud Riigikogu liikmed! Ma ei saa nõus olla sellega, mis härra Jõeäär seletas § 1. kohta. Härra Jõeäär tähendas, et see paragrahw olla täitsa üleliigne ja tal puududa sanktsioon. Sel paragrahwil on oma otstarb ja see on nimelt see, et selge sõnaga ära öelda, missugused organisatsioonid selle seadusega illegaalseks tunnustatakse. Selle paragrahwi sanktsioon sisaldub järgmistes paragrahwides, kus on öeldud, mis niisuguste organisatsioonidega sünnib, ja kuidas wastutusele wõetakse neid isikuid, kes niisugustesse organisatsioonidesse kuulusid. Mis nüüd puutub sellesse, mida härra Jõeäär seletas § 1. punkt 1-se kohta, et see olla sihitud mitte üksi III internatsionaali, waid ka sotsialistliku internatsionaali wastu, siis on minu arwamine, et iga riiklik kord peab ennast kaitsma. Kui tõesti käib sotsialistliku internatsionaali programmi see, et rewolutsiooni teha, see tähendab, olemasolewat ühiskondlikku korda wägiwaldselt kukutada, siis igatahes ei saa riik ega riigikord, kes püsida tahab, seda mitte lubada, et teda wägiwaldselt kukutada püütakse. (A. Jõeäär, sd.: Ei, siin on ainult tegutsemine selles sihis.) Nimelt, tegutseda selles sihis, et riigikorda wägiwaldselt muuta. (A. Jõeäär, sd.: Aga

millal? Wõib olla 1000 aasta pärast!) Siis pange üks termin siia, aga igatahes kui termini pandud ei ole, siis peab see üldiselt keelatud olema. Mis puutub sellesse wäitesse, et paragrahw kolmas käiwat põhiseaduse wastu, siis härra Jõeäär oma poolt mingisugust põhjendust ette ei toonud, waid ta toetas ennast ühe siseministeeriumi kõrgema ametniku autoriteedi peale. Minule see autoriteet igatahes nii mõõduandew ei ole, et mina seda pimedast peast hakkaksin uskuma. Ja need põhjendused, mis ette on toodud selle autoriteedi poolt, on minu arwates liiga nõrgad, kui teisi põhjendusi ei ole, siis ei saa minule keegi selgeks teha, et § 3. põhiseaduse wastu käib.

Juhataja M. Martna: Aruandja lõpusõna ei tarwita. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.05 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar.**

Juhataja M. Martna: Riigikogu koosolek kestab edasi.

9. Prokuratuuri osawõtu kitsendamise seadus Riigikohtu tsiwiilosakonna istungitel — I lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **A. Rei:** Käesolewa eelnõu kohta pidas üldkommissjon tarwilikuks Riigikohtu seisukohta ära kuulata. Riigikohus on arutanud seda oma üldkogus ja leiab, et jädawa seadusena ei oleks soowitaw seda eelnõu maksma panna, kuid silmas pidades kokkuhoiu põhimõtet ja tarwet koosseisu wõimaluse piirideni wähendada, oleks see eelnõu ajutise korraldusena wastuwõetaw. Riigikogu üldkommissjon ühines Riigikohtu üldkogu poolt selle eelnõu kohta awaldatud arwamisega ja paneb Riigikogule ette käesolewat seadust wastu wõtta kui ajutist seadust, põhimõtteliselt sel seisukohal olles, et prokuratuuri osawõtmine kõigi tsiwiil-

asjade arutamisel Riigikohtus soovitaw on, ja lootust awaldades, et mitte wäga kauges tulewikus wõimalikuks saab tsiwil kohtupidamise seaduse § 804. ta senises redaktsioonis uuesti maksuma panna. Üldkommissjoni nimel panen ette seaduslugemisel wastu wõtta.

Juhataja **M. Martna:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lugemisel wastu wõetud.

10. Seadus raudteedel makswaist politseilikkudest määrustest üleastumiste karistamise kohta — III lugemisel.

Üldkommissjoni aruandja **A. Rei** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—5.

Seadus raudteedel makswaist politseilikkudest määrustest üleastumiste karistamise kohta.

§ 1. Süüdlased rahuk. nuhtl. seaduse § 76²-ses ettenähtud üleastumistes, wõetakse wastutusele ja karistatakse kas üldises kohtulikis korras, wõi käesolewa seaduse järgi administratiivkorras. Isikuid, kes on wastutusele wõetud kohtulikis korras, ei wõi karistada sellesama üleastumise eest administratiivkorras. Isikuid, kes on ära maksnud selle seaduse põhjal administratiivkorras määratud trahwi, ei wõi sellesama üleastumise eest kohtulikule wastutusele wõtta.

§ 2. § 1-ses tähendatud üleastumiste eest karistatakse süüdlast administratiivkorras rahatrahwiga kunni wiiesaja margani iga üleastumise eest. Teedeministril on õigus oma sundmäärustes kindlaks määrata erilisi trahwimäärusi üksikute üleastumiste liikide jaoks.

§ 3. § 1-ses tähendatud üleastumiste eest administratiiv korras trahwimääramise õigus on raudteepolitsei jaoskondade ülematel, jaamaülematel wõi wiimaste asetäitjatel ning rongijuhtidel, nende ametkohuste täitmisel.

§ 4. Trahwikäsu täitmise puhul annab trahwimääraja ametnik trahwimaksjale wastawa kwiitungi.

§ 5. Kui üleastuja § 3-das tähendatud ametnikkude poolt määratud trahwi otsekohe ära ei maksa, teeb trahwimääraja ametnik üleastumise kohta protokoll,

milles tähendab ära ka tema poolt määratud trahwi, ja saadab selle protokolliga raudteepolitsei ülemale. Leiab raudteepolitsei ülem, et trahw õieti ja seaduslikult määratud, teeb ta korralduse määratud trahwi sissenõudmiseks administratiivkorras, wastasel korral saadab asja otsustamiseks wastawale rahukohtunikule. Asja, millele raudteepolitsei ülema poolt administratiiv korras käik antud, ei wõi üle anda kohtule arutamiseks, olgugi et süüdlaselt maksujõuetuse tõttu wõimalik ei ole trahwi sisse nõuda.

Juhataja **M. Martna:** Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on käesolew seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Johanson'il.

11. L. Johanson'i sõnawõtmine isiklikus asjas.

L. Johanson (sd.): Rkl. härra Teetsow tegi ühel eelmisel koosolekul eel-

arwe arutamise puhul Riigikogu liikmetele etteheiteid selles, et Riigikogu liikmed kirjutawad komisjonides nimed raamatusse ja selle järele lahkuwad, ilma et nad tööst osa wõtaksid. Mina wastasin tookord, et niisugune juhtumine tõesti on protokoleeritud ja selle osaline on just härra Teetsow ise. Härra Teetsow pidas tarwilikuks täna siin minu seletuste wastu ette tuua, et tema ei olewat selle koosoleku eest mitte raha wastu wõtnud, mispärast see juhtumine tema poolt ettetoodud wäidete alla ei käi. Sel puhul luban mina enesele siin ette lugeda Eesti wabariigi Riigikogu asjadewalitseja kirja 10. nowembrist 1924. a. nr. 2171 all, mis käib järgmiselt: „Maakommissjonile. Wastuseks Teie kirjale 5. nowembrist s. a. nr. 25 teatan Riigikogu juhatus otsuse põhjal 8. nowembrist s. a., et Riigikogu juhatus otsustas rkl. M. Laarman'ile, K. Indermitte'le ja J. Teetsow'ile maakommissjoni 5. nowembri s. a. koosoleku eest mitte tasuda.“ Härra Teetsow ütles, et tema ei olewat mitte raha wastu wõtnud. Palgamaksmine Riigikogu liigetele sünnib teatawasti esimesel kuupäewal, seega makseti Riigikogu liigetele palka 1. detsembril. Keeld selles asjas on aga olnud juba 10. nowembril, seega ei olenenud härra Teetsow'i tahtmisest wõi mitte-tahtmisest palga wastuwõtmine, waid

see oli juhatuse otsus. (J. Teetsow, põl.: Ei ole wastu wõtnud, wõite rääkida nii palju kui soovite.)

12. Wähemusrahwuste omawalitsuse seadus — III lugemisel. Üldkommissjoni aruandja **W. Hasselblatt** (loeb): Wähemusrahwuste omawalitsuse seadus.

K. Kornel (rhw.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pealkirja juures sõna wõttes tahtsin teie tähelepanu juhtida järgmise asjaolu peale: käesolewa seaduse kohta on väga mitmesuguseid parandusi tehtud. Eriti tegin mina ettepaneku wälja jätta § 2. punkt c ja ühtlasi ka märkus ja panin ette selle asemel wõtta uus märkus, mis annab õieti käesolewale seadusele selle iseloomu, millest seaduses kõneldakse, nimelt kulturomawalitsuse iseloomu. See märkus wõeti wastu, kuid seal on wäike wääratus sisse juhtunud. Käesolewast seadusest käib läbi algusest lõpuni põhimõte, et käesolewa seadusega lahendame vähemusrahwuste kulturomawalitsuse küsimuse, kuna hoolekandeküsimuse lahendamine jääb eriseaduse hooleks. Põhiseaduse § 21 esimene pool räägib rahwuskultuuriliste huwide kaitsest, kuna teine pool räägib hoolekandest, sellepärast on wist igaühele selge, et käesolew seadus ei ole mitte vähemusrahwuste omawalitsuse seadus tema täies ulatuses, waid üks osa sellest. Tundub nii, et tema pealkiri peaks olema „wähemusrahwuste kulturomawalitsuse seadus“. Kui see seadus Riigikogule esitati, tegin mina II lugemisel enne üldkommissjoni andmist ka wastawa paranduse. Nüüd on selle seaduse juurde väga mitmesugused parandused tehtud, milles pole läbi wiidud ühtlane terminoloogia. Ühes kohas kõneldakse kultuurhoolekande nõukogust, teises kohas lihtsalt kultuurnõukogust ja wahepeal on weel mitmesuguseid muid nimetusi antud. Siin on tegemist järjekindlustusega redaktsioonis. Tuleks kaaluda abinõusid ühtlustamise mõttes. Et minu parandus puhtredaktsioonilist laadi kannab, siis julgeksin esineda järgmise pealkirjaga: „Wähemusrahwuste kulturomawalitsuse seadus“. Wastawad parandused esitan ka teiste paragrahwide juures, nii et see terminoloogia oleks ühtlaselt läbi wiidud.

J. Jans (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Mina leian, et käesolew seadus peaks tagasi lükatama järgmistel põhjustel. Esiteks, ta on puudulikult wälja töötatud. Paljud küsimused on hoopis lahtiseks jäetud. 18 korda on seaduses öeldud, et need küsimused otsustab Wabariigi Walitsus. Niisugune seadus on minu arwamise järele täiesti wastu wõtmatu.

Teiseks, see seadus ei wasta oma nimetusele ja sisule. Kõigepealt, kuigi on nimetatud selle seaduse § 8-das Saksa, Wene ja Rootsi rahwuseid kui asjast huwituid, siis on Rootsi ja Wene rahwuste huwid kaitstud olewa omawalitsuse läbi laiimal määral, kui käesolewa seadusega antawa omawalitsuse läbi, sest nemad elawad territoriaalselt koos ja nende käes on maakonna, linna ja teised omawalitsused teatud piirkonnas. Järelikult antakse see seadus õieti ainult Saksa rahwa huwides. Minu arwamise järele, nagu ma juba ennemalt siit kõnetoolilt tähendasin, ei saa Saksa rahwust vähemusrahwuseks lugeda, waid meil on sakslaste suhtes tegemist senniwalitsenud aadeli- ja kodanikuseisuse esitajatega, kes weel mitte rahwus ei ole. Need kihid, kes Saksa rahwuse sünnitawad, on awalikult deklareerinud, et nemad Eesti wabariigi demokraatlikku korda ei tunnusta. Sellega annaksime kulturomawalitsuse nendele, kes Eesti wabariigi põhimõtteid omaks ei wõta, see tähendab, oma wastastele. Tõenduseks kandsin siit kõnetoolilt oma ajal ette dr. Spindler'i kirja, mille wäidete wastu ka Saksa esitaja härra Hasselblatt ei waielnud, waid toonitas, et härra Spindler on nende lugupeetud juht ja sellega on siis sakslased üldse nõus dr. Spindler'i seisukohaga. Niisugusel seisukohal asuwatele kihtidele meie põhiseaduse põhjal omawalitsust anda ei saa, nemad saaksid seda kindlasti kurjasti tarwitama. Kolmandaks leian sellelt seisukohalt wälja minnes, et nemad demokraatlikku korda ei tunnusta, et seda seadust ei wõi maksma panna meie praegu hääletamisel olnud riigikaitse seaduse seisukohalt. Arwesse wõttes neid sündmusi, mis wiimaste aastate jooksul Eestis ette tulnud, on meie Balti sakslased, kelle kasusid käesolew seadus kaitsma peab, Eesti wabariigi wastu samasugusel seisukohal kui kommunistid. Minu arwates peaks järjekindel olema.

A. de Vries (sks.): Meine Herren Abgeordneten! Wir hatten eigentlich nicht die Absicht, bei der dritten Lesung des Autonomiegesetzes das Wort zu ergreifen. Die letzten Worte des Abgeordneten Jans dürften jedoch nicht ohne Erwiderung bleiben. Der Abgeordnete Jans hat die Stirn gehabt, von dieser Stelle aus die Deutsch-Balten und Kommunisten in eine Linie zu stellen. Hat Herr Jans vergessen, in welchem Front am 1. Dezember die Kommunisten und die Deutschen standen? Weiss Herr Jans nicht, wo heute die Deutschen im Lande stehen — und wo die Kommunisten?

Hat Herr Jans schon vergessen, dass einer unserer besten Pädagogen unter den Kugeln der kommunistischen Mörder zusammengebrochen ist?

Ich möchte aber weiter Herrn Jans fragen, wie es eigentlich mit dem Telegramm der Dorpater Kreisverwaltung beschaffen ist, das auf die Initiative des Herrn Jans hin in den kritischsten Tagen des Freiheitskrieges abgesandt wurde und dann vom Herrn Oberkommandierenden die ihm zukommende vernichtende Beurteilung fand?

Die übrigen Auslassungen des Abgeordneten Jans bedürfen, glaube ich, kaum einer Antwort, um so mehr, als ich wohl mit Recht annehme, dass niemand hier im Hause diese Ansichten teilt. (Wahelhüüeparemalt poolt ja keskelt: Härra Jans, kuidas siis lugu selle telegrammiga õieti on? — J. Jans, sd.: Noh, kui telegramm on, siis loetagu ometi ette!)

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Kornel'i poolt on ettepanek, võtta seaduseelnõu pealkirjaks „wähemusrahwuste kulturomawalitsuse seadus“. Ettepanek on redaktsioonilist laadi. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Nõnda jääb seaduseelnõu pealkirjaks „Wähemusrahwuste kulturomawalitsuse seadus“.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb): „Põhiseaduse § 21. täitmiseks korraldatakse vähemusrahwuste kultuurilise omawalitsuse asutused ajutiselt, kuni selle kohta antawa eriseaduse maksma hakkamiseni, järgmistel alustel:

§ 1. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse asutused rajatakse alustel,

mis leiduwad 22. juuni 1917. a. omawalitsuse elluwiimise seaduses (seadl. ja walits. korrald. kogu nr. 173 — 28. juulist 1917. a. art. 953 lisa §§ 5, 11, 13 ja 14) nimetatud seaduse lisa § 4 põhjal Eesti maanõukogu poolt 10. augustil 1917. a. wastuõetud maakonnanõukogu kodukorras ja omawalitsuse ajutise järelwalwe seaduses 11. oktoobrist 1919. a. („Riigi Teataja“ nr. 78 — 1919.), kusjuures nad oma wõimupiiri kuuluwate ülesannete teostamisel kohalikkude omawalitsustega ühel alusel makswatele seadustele alluwad.

Märkus. Kordadel, kui ülalnimeetatud seadusi täiendatakse wõi muudetakse, hakkawad need täiendused ja muudatused maksma ka vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse kohta wastawates osades.“

Teen ettepaneku § 1 teine klamber panna ennesõna „lisa“, pärast „art. 953“, see on kooskõlas nende motiividega, mis härra Wirma II lugemisel ette kandis.

Juhataja **M. Martna**: Aruandja poolt on tehtud ettepanek § 1. teine klamber panna enne sõna „lisa“, pärast „art. 953“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Panen § 1. wastuõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb): § 2. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse asutuste wõimupiiri kuulub:

a) wastawa vähemusrahwuse emakeelsete awalikkude- ja eraõppeasutuste organiseerimine, walitsemine ja järelwalwe;

b) wastawa vähemusrahwuste teiste kultuurülesannete eest hoolitsemine ning selleks ellukutsutud asutuste ja ettevõtete walitsemine.

Märkus. Wähemusrahwuste kultuurhoolekande küsimus lahendatakse eriseadusega.

K. Kornel (rhw.): Teisel lugemisel tegin mina, nagu ma waremalt nimetasin, ettepaneku, wälja jätta § 2. punkt c ja endine märkus, ning selle asemele uus märkus sisse võtta. Selle märkusega tahtsin mina seda kätte saada, et vähemusrahwuste hoolekande küsimus lahendatakse eriseadusega. Nüüd on aga II lu-

gemisel märkuse redaktsioon sarnaseks kujunenud, et vähemusrahwuste „kultuurhoolekande küsimus lahendatakse eriseadusega“. Käesolew seadus on iseenestest, nagu seda minu poolt ettepanud ja praegu wastuwõetud pealkiri toonitab, vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse seadus ja oma ettepanekuga tahtsin mina kätte saada seda, et vähemusrahwuste hoolekande küsimuse lahendamine sellest seadusest välja jääks. Järelikult tuleb § 2. märkuses wastaw parandus teha ja nimelt, sõnade „kultuurhoolekande küsimus“ asemel wõtta sõnad „hoolekande küsimus“, nii et eriseadusega lahendatawaks jääks mitte kultuurhoolekande, waid üldise hoolekande küsimus. Esitan wastawa paranduse.

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Kornel'i poolt on ettepanek tehtud § 2. märkuses sõna „kultuur“ välja jätta, nii et märkus oleks: „Wähemusrahwuste hoolekande küsimus lahendatakse eriseadusega.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastuwõetud.

Panen § 2. parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2. parandatud kujul wastuwõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 3. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsusel on õigus oma liikmetele sundmäärusi välja anda § 2 tähendatud aladel omawalitsuse elluwimise seaduse (seadl. ja walits. korrald. kogu nr. 173 art. 953 lisa) § 7 ettenähtud korras.“

Teen aruandjana ettepaneku ka selles paragrahwis teine klamber panna sõna „lisa“ ette, pärast „art. 953.“

Juhataja **M. Martna**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud § 3 teine klamber panna sõna „lisa“ ette, pärast „art. 953“. See parandus on redaktsioonilist laadi ja eelmise wastuwõetud parandusega analoogiline ning tuleb, nagu rkl. Kornel'i poolt esitatud paranduski autoomaatselt üle kanda, nii et tema eraldi hääletamisele ei tule. Panen § 3 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 wastuwõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääleta-

misel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 4 ning 5.

§ 4. Wähemusrahwuste awalikkude koolide wõrk töötatakse välja wastawa maakonna- wõi linna- ja vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse kokkuleppel ja kinnitatakse haridusministri ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt. Kui kokkulepet ei saada, otsustab asja lõplikult Wabariigi Walitsus.

Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse tegewuse awamise ajal olewad vähemusrahwuste emakeelsed awalikud koolid antakse wastawa rahwuste kultuur-omawalitsusele üle nende koolide iseloomu ja õiguste alalhoidmisega.

Awalikkude koolide awamise wõi vähemusrahwusliku kultuur-omawalitsuse asutustele üleandmise puhul kinnitatakse Wabariigi Walitsuse poolt koolide ülewõlpidamiseks määratud summad ja muud kohustused, mis kohalikkude omawalitsuse asutuste kanda jääwad.

Märkus. Wähemusrahwuste awalikkude koolide ülewõlpidamiseks, kui koolid mitme kohaliku omawalitsuse piirides elawate vähemusrahwuste liikmete tarwis awatakse, wõiwad tähendatud omawalitsused ühineda kulude katmiseks. Kui omawalitsused kokku ei lepi, määrab iga omawalitsuse kanda tulewa osa waldade wahel maakonnawalitsus, maakondade ja linnade wahel — Wabariigi Walitsus.

§ 5. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse orgaanideks on wastawa rahwuste kultuurnõukogu ja walitsus. Nende asukohaks on wabariigi pealinn.

Kohalikkude küsimuste lahendamiseks ja korraldamiseks kutsutakse ellu wastawa rahwuste kultuurnõukogu poolt tarwiduse järele kohalikud kultuur-hoolekogud, kelle tegewuspiirkond on maakond ühes linnadega.

Wabariigi Walitsuse kinnitusel wõib ellu kutsuda ühise kultuur-hoolekogu mitme maakonna jaoks.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 6. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse asutuste waranduslikuks aluseks on:

a) seaduste põhjal riigi kanda wõetud kulud ja kohustused awalikkude alg- ja keskkoolide suhtes;

b) kohalikkude omawalitsuste rahalised summad ja muud awalikkude kesk-

ja algkoolide ülewalpidamisega seotud kohustused sel määral ja alusel, nagu need seadustega nende peale pandud;

c) riigi ja omawalitsuste toetussummad kultuur-ülesannete teostamiseks;

d) awalikud maksud wastawate vähemusrahwuste liikmetelt, mis tarbekorral kultuurnõukogu poolt peale pannakse, selles suuruses ja neil alustel, nagu need eelarwe kawas ette nähtud on ja rahaning haridusministri ühisel ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatakse;

e) annetused, korjandused, sihtwarandused, pärandused ja sissetulekud oma warandustest ehk ettewõtetest.“

K. Kornel (rhw.): Mina kuulsin, et härra aruandja seadust ette lugedes tarwitas mitmel pool sõnu „wähemusrahwuste omawalitsus.“ Mina juhin tähelepanu selle peale, et see seaduse uue pealkirjaga kooskõlas ei ole ja et tuleks tarwitada sõnu „kultuur-omawalitsus“.

Aruandja W. Hasselblatt: Et siin selles seaduses räägitakse kultuurilisest omawalitsusest ainult sissejuhatuses ja mujal igal pool on nimetus „omawalitsus“, siis mina arwasin, et sinna igale poole sõna „kultuur“ ette lisada tarwis ei ole, waid see pärast automaatselt sisse wõetakse, selle paranduse põhjal, mis täna wastu wõeti.

Juhataja M. Martna: Mina saan aru, et aruandjal wõib seadust ette kandes sõna „kultuur“ ette lugemata jääda, aga see parandatakse seaduses pärast redaktsiooni komisjoni poolt ära automaatselt parandusena. Panen § 6 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6 wastu wõetud.

Aruandja W. Hasselblatt kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 7—31.

§ 7. Kohalikud omawalitsused wabanevad vähemusrahwuste liikmete sulistes hariduslikkudest kohustest, mis selle seaduse järele wastawatele vähemusrahwuse kultuur-omawalitsuse asutustele üle läinud.

§ 8. Wähemusrahwusteks selle seaduse mõttes tunnustatakse Saksa, Wene ja Rootsi rahwused ning need Eesti maa-alal elawad vähemusrahwused, kelle üldarw mitte vähem kui kolm tuhat.

§ 9. Kuuluwus vähemusrahwuse kultuur-omawalitsusse tehakse kindlaks rahwusnimekirja läbi, millesse wõiwad ennast üles wõtta lasta § 8 tähendatud rahwusest Eesti kodanikud, kes vähemalt 18 aastat wanad.

Wähemusrahwuse registreeritud liikmete lapsed kunni 18 aasta wanaduseni loetakse vähemusrahwusesse kuuluwaks tema wanemate järele. Wanemate kahte rahwusesse kuuluwusel sünnib laste rahwuse määramine wanemate kokkuleppel. Kui kokkuleppele ei jõuta, siis kuulub laps isa rahwusesse.

Wähemusrahwuse liikmete alaealised lapsed, kes 18 aastat wanaks saanud, loetakse vähemusrahwusesse mitte kuuluwaks, kui nad ühe aasta jooksul ennast registreerinud ei ole.

§ 10. Rahwusnimekirjast kustutatakse maha vähemusrahwuse liikmed, kes:

a) surma läbi lahkunud;

b) Eesti kodakondsusest lahkunud;

c) oma soowil vähemusrahwuse kultuur-omawalitsusest lahkuwad.

Märkus 1. Punktide b ja c põhjal lahkunud vähemusrahwuse liikmed on kohustatud nende, kui vähemusrahwuse liikmete peal, kunni eelarwe-aasta lõpuni, lasuwaid rahalisi kohustusi täitma. Lahkumise korral omal soowil tuleb sellest vähemalt pool aastat kirjalikult ette teatada.

Märkus 2. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsustel on õigus punkt c põhjal lahkunud liikmete uuesti registreerimisest (§ 9) keelduda.

§ 11. Hääleõiguslikkudeks vähemusrahwuse liikmeteks loetakse täisealised rahwusnimekirjas seiswad kodanikud, kellel õigus omawalitsus-esituskogude walimistest osa wõtta.

§ 12. Wähemusrahwuste liikmeid ei wabasta nende osawõtt rahwuslikust kultuur-omawalitsusest ei nende kodaniku üldkohustest ega kohustest kohaliku omawalitsuse wastu.

§ 13. Kui vähemusrahwuse liikmed tungiwa tarwiduse korral ehk wastawa vähemusrahwuse kultuurwalitsuse nõusolekul tarwitawad vähemusrahwuse kultuur-omawalitsuse asutustele usaldatud aladel, mille jaoks need § 6 punkt a, b, c korras ülespidamiswõi toetussummad saawad, üldisi riigi ja kohalikkude omawalitsuse asutusi, siis on vähemusrahwuse kultuur-omawa-

litsuse asutused kohustatud sellest tekkinud kulud kandma.

§ 14. Wabariigi Walitsuse otsusel võib kultuurnõukogu laiali saata. Uued walimised wiiakse lõpule kolme kuu jooksul laialisaatmise päewast arwates. Wahepeal täidawad laialisaadetud kultuurnõukogu täidesaatwad orgaanid oma kohuseid edasi.

§ 15. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse asutused lõpetawad oma tegevuse:

a) kui seda tarwilikuks on tunnistanud wastawa vähemusrahwuse kultuurnõukogu kahe kolmandiku enamusega liikmete seaduslikust arwust;

b) kui vähemusrahwuse liikmete arw langeb alla 3.000 või kui rahwusnimekirjas seiswate täisealiste kodanikkude arw langeb alla poole wiimasel rahwalugemisel wastawa vähemusrahwuse kindlakstehtud täisealiste liigete üldarwust.

Tegewuse lõpetamine sünnib Wabariigi Walitsuse poolt antud määruste järele.

§ 16. Wähemusrahwused, kes soowivad kultuur-omawalitsuse asutusi ellu kutsuda, teatawad sellest kas oma rahwaesitajate või oma kultuuriliste organisatsioonide kaudu Wabariigi Walitsusele.

§ 17. Esimese kultuurnõukogu walimise läbiwiimiseks kohustab Wabariigi Walitsus kahe nädala jooksul peale § 16 korras tehtud teadaande kättesaamist neid omawalitsuse asutusi, kes hääleõiguslikkude kodanikkude nimekirja peawad ühe kuu jooksul peale wastawa eeskirja kättesaamist, kõigi wastawa vähemusrahwuse hääleõiguslikkude walijate nimekirja kokku seadma omawalitsustel käsitatawate andmete, samuti ka üksikute kodanikkude ülesandmiste põhjal oma rahwuse kohta.

M ä r k u s 1. Wabariigi Walitsus, samuti walimise peakomitee esimees wõiwad iga walijate nimekirja kokkuseadwasse asutusse oma esitajaid nimetada.

M ä r k u s 2. Silmas pidades wastawa vähemusrahwuse umbkaudset arwu üksikutes waldades, võib Wabariigi Walitsus määrusega § 17 äratähendatud kohused wallawalitsuste asemel teistele omawalitsustele peale panna.

§ 18. Igal vähemusrahwuse walimisenimekirja üleswõetud kodanikul on õigus, kahe kuu jooksul peale tähendatud nime-

kirja awaldamist, end nimekirjast maha kustutada lasta. Walimised pannakse toime peale selle tähtaja lõppu. Walimisenimekirjast mitte mahakustutatud kodanikud kantakse § 9 ettenähtud rahwusnimekirja.

§ 19. Kui § 18 ettenähtud tähtaja möödumisel § 17 korras registreeritud teatud vähemusrahwusest täisealiste kodanikkude arw on alla poole wiimase rahwalugemise järele sellesse rahwusesse kuuluwatest täisealistest kodanikkudest üldse, siis walimisi ette ei wõeta, ning vähemusrahwus võib alles kolme aasta möödumisel uuesti § 16 tähendatud teadaandega esineda.

§ 20. Kaebtused walijate nimekirjade kokkuseadmise asjus antakse analoogiliselt kaebtustele hääleõiguslikkude kodanikkude nimekirjade asjus (§ 24).

§ 21. Walimiste wäljakuulutajaks, nende käigu järele walwajaks ja korraldajaks asutatakse iga rahwuse tarwis, kelle poolt soowiawaldus § 16 korras tulnud, peakomitee, mis koos seisab esimehest, kes wastawa vähemusrahwuse hulka peab kuuluma, liikmest-kohtunikust kohtupalati määramisel ja ühest liikmest Wabariigi Walitsuse määramisel. Esimehe kandidaat pannakse Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette ühel ajal teadaandega § 16 korras.

§ 22. Wähemusrahwuse kultuurnõukogu liikmete arw määratakse wastawa peakomitee ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kindlaks, kuid ta ei wõi vähem olla kui 20 ja mitte rohkem kui 60.

§ 23. Peakomitee eelkawade põhjal kinnitab Wabariigi Walitsus siseministri ettepanekul vähemusrahwuse kultuurnõukogu walimise määrused, walimisringkonnad ja üksikute walimisringkondade peale kindlaks ettemääratud esimeste kultuurnõukogude liikmete arwu ja asutab walimiste toimetamiseks tarwilikud kohalikud walimiskomiteed.

§ 24. Walimisi toimetatakse igas walimisringkonnas samal alusel, nagu maakonnanõukogudeski. Kultuurnõukogu walitakse 3 aasta peale. Kaebtused walimiste puhul esitatakse samal alusel, nagu maakonnanõukogude walimistel. Walimiste tagajärjed kuulutatakse peakomitee poolt „Riigi Teatajas“.

§ 25. Kui walimistest vähem, kui pooled wastawa vähemusrahwuse walimisenimekirjades seiswad kodanikud osa on wõtnud, ei kutsuta kultuurnõukogu

kokku ning vähemusrahvus võib alles kolme aasta möödumisel uuesti § 16 tähendatud teadaandega esineda.

§ 26. Kui walimistest enam kui 50% hääleõiguslikest osa on võtnud (§ 11), kutsub peakomitee esimees hiljemalt kahe nädala pärast peale walimiste tagajärgede väljakuulutamist, kultuurnõukogu kokku, awab selle ja juhatab kunni juhatare walimiseni, mille järele peakomitee kohused lõpewad.

§ 27. Kultuurnõukogu otsustab kõigepealt, kas ta tahab käesolewa seaduse ja selle põhjal Wabariigi Walitsuse poolt antud määruste alusel kultuur-omawalitsust teostama hakata. Juhtumisel, kui kahe kolmandiku enamusega kultuurnõukogu liigete seaduslikust arwust on otsustatud kultuur-omawalitsust teostada, kuulutab Wabariigi Walitsus kultuurnõukogu sellekohase teadaande järele kahe nädala jooksul wastawa vähemusrahwuse kultuur-omawalitsuse tegewuse awatuks.

Kui aga tähendatud otsus wastu wõetud vähema enamusega wõi otsustatud kultuur-omawalitsuse teostamisest loobuda, läheb kultuurnõukogu laiali ning vähemusrahvus võib alles kolme aasta möödumisel uuesti § 16 tähendatud teadaandega esineda.

§ 28. Esimeste walimiste walimisenimekirjade walmistamisega ja pidamisega seotud kulud kannab wastaw omawalitsuse asutus, kuna esimese kultuurnõukogu, walimise organiseerimise ja läbiwiimise kulud riigi kanda jääwad. Uute walimiste, samuti ka ümberwalimiste kulud jääwad wastawa vähemusrahwuse kanda.

§ 29. Kõik määrused, mis vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuste asutuste ellukutsumiseks tarwilikud, awaldab Wabariigi Walitsus nelja kuu jooksul peale selle seaduse jõusseastumist.

§ 30. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse asutuste eeltähendatud alustel ellukutsumiseks, nende liikmete nimekirjade kokkuseadmiseks kui ka nende kohta käiwate seaduste täitmiseks ja neile rajatud vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse asutuste põhijoonte kujundamiseks ning tegewuse järewalweks annab Wabariigi Walitsus tarwilikud määrused, wajaduse korral iga vähemusrahwuse kohta eraldi.

§ 31. Wabariigi Walitsusel on õigus korraldada oma määrusega wastawalt selle seaduse alustele Eesti rahwusest kodanikkude rahwuskultuurilist omawalitsust kohaliku omawalitsuse administratiivpiirkonnas, kus vähemusrahvus enamuses.

Juhataja **M. Martna**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Isiklikus asjas on sõna rkl. Jans'il.

J. Jans (sd.): Rkl. de Vries lubas siit kõnetoolilt minu wäidete puhul käesolewa seaduseelnõu wastuwõtmise wastu mingisuguse telegrammi peale tähendada, mida mina olewat 1918. aastal Wabariigi Walitsusele saatnud ja rkl. de Vries'i sõnade järele võib arwata, nagu oleks see telegramm mingisugust riigi äraandmist sisaldanud. On siit kõnetoolilt 7 aasta jooksul räägitud mingisugusest kirjast, mis nüüd nähtawasti telegrammiks muutunud, kuid ei telegrammi ega kirja ette ei kanta, waid kahtlustatakse mind Wabariigi Walitsusele saadetud kirja põhjal, mille sisu kellelgi teada ei ole, et mina olewat mingisuguse riigiwastase töö toime saatnud. Kas üldse ühe kirjaga oma ülemusele riigi äraandmist võib toimetada? Lisan juurde, et on olemas sõjawägede ülemjuhataja poolt korraldatud uurimise komisjoni protokollid, kus Tartu 1918. aasta sündmuste käik üksik-asjaliselt kirjeldatud on. Kui selle komisjoni protokollide sisu siin ette kantaks, siis arwan mina, et kellelgi enam wõimalik ei oleks minu kirjast wõi telegrammist rääkida. Tehtagu seda. Tõendan, et kõik minu kahtlustamine tundmata kirja põhjal sihilik wale on.

13. Versailles'i rahulepingu 393. artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamiseseadus — II lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega pealkirja §§ 1 ja 2.

Versailles'i rahulepingu 393. artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamiseseadus.

§ 1. Versailles'i rahulepingu 393. artikkel ja teiste rahulepingute wastawad artiklid neljanda rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Genfis (1922. a.) wastuwõetud redaktsioonis tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Paragrahw 1. tähendatud artikkel eestikeelse tõlkega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

14. Järgmise koosoleku aja kindlaksmääramine.

Juhataja **M. Martna:** Rkl. Jürman'i poolt on järgmine ettepanek

tehtud: „Teen ettepaneku järgmine Riigikogu koosolek ära pidada neljapäewal, 12. weebruaril kell 5 p. l.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastuwõetud.

Päewakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson.**

Abiesimees **M. Martna.**

Abisekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**